

3-5-3 หลักสูตรการเรียนรู้ ของครูนอกสายพาน

ระหว่างปี 2529-2530 “ผู้ใหญ่วิบูลย์” ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานในประเทศแถบยุโรปหลายประเทศ ในคราวนั้นผมได้รับบทเรียนที่กระแทกใจอย่างแรง เมื่อมีได้เข้าไปเยี่ยมชมโรงงานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ในยุคนั้น ที่พบว่ามิไนกระบวนการผลิตแต่ละโรงงานที่ไปชม จะมีสายพานพาดผ่านไปเป็นทอดๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ในการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ออกมาเหมือนกันเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด

“สิ่งที่เห็น ทำให้ผมมาคิดสะท้อนตัวเอง ว่าชีวิตคนเราส่วนใหญ่ทุกวันนี้ เหมือนสินค้าที่ถูกผลิตออกมาจากโรงงานอุตสาหกรรม ที่ผลิตทีละจำนวนมาก ออกมาเหมือนกันหมด ไหลไปตามสายพานตามแต่คนอื่นจะกำหนด จนเราไม่สามารถเลือกเส้นทางชีวิตของเรา และไม่อาจจะเป็นอิสระได้ หากขึ้นไหนที่แปลกแยกก็จะถูกกำจัดทิ้ง”

“ทำให้ผมได้ข้อสรุปว่า ถ้าผมยังไม่ออกจากสายพาน ผมก็จะโดนสายพานลากจูงไป ไม่สามารถปลดปล่อยหนีสินได้ และมีชีวิตไปตามสายพานเหมือนกับคนอื่นๆ เราอยากออกจากสายพาน เราต้องหาทางออกให้ได้ วันเกษตร ได้ถูกพิสูจน์แล้วว่า เราเลือกออกจากสายพานได้”

“ชีวิตของผมเป็นการเรียนรู้ และการเรียนรู้สำคัญที่สุดเป็นการเรียนรู้จากปัญหา อุปสรรค ความผิดพลาด ความล้มเหลว จากการกระโดดเข้าไปในสังคมยุคใหม่ที่ผลักดันให้เข้าสู่วงจรการผลิต การค้า การแข่งขัน โดยที่ตนเองไม่มีความพร้อม ที่สุดก็ล้มลง แต่ก็โชคดีที่ลุกขึ้นมาได้ และค่อยๆ ก้าวเดินไปในอีกทางหนึ่ง ไม่ใช่ “ทางบนสายพาน” แต่เป็นทางที่เป็น “ธรรมชาติ” มากกว่า เหมาะสมกับชีวิตของตนเองมากกว่า”

กระบวนการเรียนรู้ของ“ผู้ใหญ่วิบูลย์” นั้นเกิดขึ้นได้ทั้งโดยการอยู่เงียบๆ คนเดียว จากการไตร่ตรองประสบการณ์ และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น คิดร่วมกัน แลกเปลี่ยน เสวนา ถกเถียง วิเคราะห์สังเคราะห์ในกระบวนการทางสังคมต่างๆ จากการที่มีคนมาเรียนรู้ดูงาน หรือการไปเยี่ยมสวนเกษตรเป็นจำนวนมากเกือบทุกวันถือเป็นการเรียนรู้สำหรับ“ผู้ใหญ่วิบูลย์” ด้วยเช่นกัน เพราะการที่ได้รับคำถามและพยายามหาคำตอบเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ

“สิ่งที่เป็นการรอบคอบคิดสำคัญของผม ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากนักวิชาการส่วนใหญ่หรือข้าราชการหรือคนอาชีพต่างๆ คือ การไม่แยกระหว่างการศึกษากับการพัฒนา การเรียนรู้ล้วนแต่เกี่ยวข้องการพัฒนาคน เป็นปัจจัยการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า ซึ่งสอดคล้องกับที่ ศ.ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต เคยกล่าวไว้ว่า การพัฒนาไม่ใช่การผลิตวัตถุ ไม่ใช่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่การบรรลุเป้าหมายเชิงวัตถุเฉพาะอย่าง แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ ทักษะ ทศนคติ ทั้งในด้านบุคคลและสังคม ด้วยความมุ่งหมายที่จะมีชีวิตและสังคมที่ดีขึ้น ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ”

สำหรับ “หลักสูตร 353 สำนักกวนเกษตร” นั้น เริ่มตกลึกจากการที่ “ผู้ใหญ่วิบูลย์” ได้ทำเองในครอบครัว และที่มีการนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชนและเครือข่ายป่าตะวันออก ซึ่งมีสมาชิกอยู่หลายสิบหมู่บ้าน จึงสรุปออกมาเป็นแนวคิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง ประกอบด้วย 3 รู้ 5 จัดการ และ 3 แผน

3 รู้ คือ การเรียนรู้ตัวเอง รู้ปัญหา รู้ทรัพยากร

การเรียนรู้ตัวเอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุด ถ้าหากไม่รู้ตัวเอง ตัวเองไม่เปลี่ยน อะไรๆ ภายนอกก็ไม่เปลี่ยน เป็นการเรียนรู้ที่มากเพื่อจะรู้ที่ไปของตนเอง รู้ดีดเพื่อจะได้รู้อนาคต รู้รากเหง้า เพื่อจะได้มีหลักมีฐานเป็นตัวของตัวเอง

เรียนรู้ปัญหา ถ้าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีเครื่องมือที่ดีก็จะเข้าถึงปัญหาที่แท้จริง ไม่ใช่ปัญหาเทียมที่เป็นปัญหาเพราะอยากให้ปัญหา เพื่อจะได้เป็นเงื่อนไขให้คนอื่นมาช่วย การค้นพบปัญหา เป็นกระบวนการที่ดีช่วยให้เห็นทางออกแล้วส่วนหนึ่ง เพราะเป็นการวิเคราะห์ตนเอง และตั้งคำถามที่ถูกต้อง การตั้งคำถามถูกต้องเป็นการพบคำตอบแล้วครึ่งหนึ่ง

เรียนรู้ทรัพยากร เป็นเรื่องใหญ่ เพราะวันนี้เราได้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปมาก ทั้งๆ ที่เป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์มากที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ทรัพยากรเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีความสลับซับซ้อนมาก เป็นระบบสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศซึ่งหากไม่เรียนรู้ก็จะไม่เข้าใจความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ เป็นระบบชีวิต ระบบธรรมชาติ ซึ่งคนก็เป็นส่วนหนึ่งขององคาพยพดังกล่าว

“การเรียนรู้เป็นการสร้างสำนึก เป็นเรื่องสำคัญเพราะคนมักมองข้าม หรือมองเห็นแต่มูลค่า มองไม่เห็นคุณค่า มองไม่เห็นป่า เห็นแต่ต้นไม้ที่เอาไปขาย ไม่เห็นความหลากหลายทางชีวภาพ และความสำคัญของป่า “คุณค่า” และ “มูลค่า” เป็นสองคำหลักที่ผมมักจะพูดถึงเสมอ เพื่อชี้ให้เห็นปัญหาของการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปเป็นอันมากเนื่องมาจากอวิชชา ที่มาของความไม่รู้และความโลภ บวกกับระบบสังคมที่อ่อนแอไม่สามารถปกป้องทรัพยากรต่างๆ ได้ คนที่มีอำนาจทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองก็ออกกฎหมายให้ตัวเองสามารถเข้าไปครอบครองทรัพยากรได้มากกว่าประชาชนคนทั่วไปที่ไม่มีอำนาจ”

5 จัดการ คือ การจัดการข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย

“ผู้ใหญ่วิบูลย์” ระบุว่าจัดการเป็นที่ดีจะช่วยแก้ปัญหาและอยู่รอดได้ การจัดการที่ดีหมายถึงต้องมีการเรียนรู้ที่ดี ไม่ใช่เพราะมีเงินจึงทำ แต่เพราะได้เข้าใจถึงความสำคัญ

“เริ่มจากข้าว ซึ่งผมย้ำเสมอว่า วันนี้เราทำนาแล้วเอาข้าวเปลือกไปขาย เอาเงินไปซื้อข้าวสารจากตลาดมากิน มีแค่นั้น ไม่ได้มีการจัดการอะไรเลย ทั้งๆ ที่ข้าวสามารถแปรรูปเป็นอะไรได้กว่า 100 อย่าง การจัดการข้าวไม่ได้แปลว่าต้องทำโรงสีอย่างเดียว ต้องมีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ตามมาอีกมากมาย ก็อาจเป็นไปได้ในที่มีศักยภาพที่จะทำ อาจเหมาะสมกับบางแห่ง ไม่ใช่สูตรสำเร็จ ถ้าไม่จำเป็นต้องมีโรงสีก็ไม่ต้องมี อยู่ที่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการแท้จริงของตนเอง”

“ผักที่ปลูกเองก็ทำให้เป็นธรรมชาติให้มาก ไม่ใช่สารเคมี ยามาแมลงเพื่อเน้นผลผลิต หรือเพื่อเอาไปขาย แต่เน้นการทำเพื่อบริโภคเอง เน้นคุณค่าของอาหารมากกว่ามูลค่าจากการขาย”

สมุนไพรเป็นพืชที่ขึ้นง่าย แต่คนส่วนใหญ่ไม่ปลูกเพราะไม่เห็นคุณค่า ถ้าได้เรียนรู้บ้างเล็กน้อยก็จะรู้ว่าแม้แต่หญ้าคา หญ้าแพรก หญ้าแห้วหมูก็มีคุณค่าเป็นยา นอกจากนี้สมุนไพร ยังเกี่ยวข้องกับเรื่อง

การกินการอยู่ การใช้สมุนไพรในอาหาร กินอาหารให้เป็นยา แทนที่จะกินยาเป็นอาหาร สมุนไพรที่เป็นอาหารก็คือผักต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เก็บจากธรรมชาติ

“เรื่องสมุนไพรไม่ใช่เพียงแค่การส่งเสริมการใช้สมุนไพรแทนยาสมัยใหม่ เป็นสัญลักษณ์ของการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ เป็นการเรียนรู้ว่าทำอะไรจึงดูแลสุขภาพของตนเอง ป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ ไม่ปล่อยให้เจ็บป่วยแล้วค่อยไปหาหมอ หรือหาซื้อยามากินยา ไม่ว่าจะแผนโบราณหรือแผนปัจจุบัน ทำอย่างไรจะลดเรื่องเหล่านี้ลง”

“ผมได้มีโอกาสเรียนรู้จากพ่อที่เป็นหมอยาที่มีความรู้ความสนใจเรื่องสมุนไพร เรื่องยาแผนโบราณ แต่บอกว่าได้เรียนรู้จริงๆ ตอน “ชีวิตเปลี่ยน” เพราะการเรียนรู้สมุนไพรเป็นทางหนึ่งของการพึ่งตนเอง ผมได้ปลูกเอง แปรรูปเอง ใช้อย่างไรก็เผยแพร่ให้เครือข่ายและใครต่อใครที่ไปเยี่ยมเอาไปใช้ด้วย”

ของใช้ที่หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ แชมพู น้ำยาล้างจาน และข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งส่วนหนึ่งเราก็สามารถผลิตเอง ทำเองได้ เช่น น้ำยาล้างจาน ยาสระผม ยาสีฟันเป็นต้นปุ๋ย โดยเฉพาะปุ๋ยเคมี ซึ่งเป็นปัญหาต่อเนื่องมายาวนานของเกษตรกร ที่ถูกรอบงำโดยร้านค้า นายทุน ถ้าปรับวิธีคิดได้ก็สามารถทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพได้ ไม่ว่าจะเกษตรแบบไหนก็ทำได้

“เกษตรกรวันนี้ต้องใช้จ่ายมาก ปุ๋ยเคมีราคาแพงขึ้นทุกวัน ชาวบ้านก็ยังก้มหน้าก้มตาหาเงินไปให้พ่อค้า ทั้งๆ ที่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่า เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งจะช่วยให้ดินปรับตัว พื้นดินสภาพอุดมสมบูรณ์ ซึ่งในระยะยาวดีกว่า ให้ผลมากกว่า สุขภาพจะดีกว่า ยั่งยืนกว่า”

3 แผน คือ แผนชีวิต แผนชุมชน แผนทรัพยากร

แผนชีวิต “ผู้ใหญ่วิบูลย์” หมายถึงการวางแผนชีวิตว่าต้องการอะไร ทำอย่างไรจะมีชีวิตอย่างมีแบบมีแผน ไม่ใช่อยากกินอะไรก็กิน อยากซื้ออะไรก็ซื้อ อยากทำอะไรก็ทำ หรือว่าใคร “สั่ง” ให้กินอะไรก็กิน “สั่ง” ให้ทำอะไรก็ทำ

“การวางแผนชีวิตทำให้อยู่อย่างมีเป้าหมาย มีความหวัง มีความตั้งใจ มีแรงบันดาลใจให้ทำสิ่งต่างๆ อย่างมีความหมาย รู้ว่าต้องออมอย่างไร และทำไมต้องออม มีเป้าหมายว่าจะใช้หนี้ให้หมดเมื่อไรอย่างไร ไม่ก้อหนี่เพิ่มเพราะรู้ว่าไม่มีขีดจำกัดในการใช้เงินเท่าไร ไม่เช่นนั้นก็ต้องไป “ตามกระแส” ซึ่งจะพัดพาไปในที่ที่เขาอยากให้เราไป ไม่ใช่ที่ที่เราคิดเอง ตัดสินใจเอง เลือกเอง มีคนคิดแทน และกำหนดให้เราทำ เราคิดเองไม่เป็น คิดตามคนอื่น ทำตามคนอื่น”

แผนชุมชน คือ การที่ชุมชนร่วมกันวางแผน โดยการสำรวจวิจัยข้อมูลของชุมชนตนเอง ตั้งแต่การค้นหารากเหง้า ประวัติศาสตร์ชุมชน เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ค้นหา “ทุน” ของชุมชน ซึ่งไม่ได้มีแต่เพียงเงิน แต่ทุนทรัพยากร ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม

“การทำแผนชุมชนเช่นนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อค้นหาศักยภาพของตนเอง ค้นหาปัญหาที่แท้จริงและหาทางออกไปพร้อมกัน เป็นการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง”

แผนทรัพยากรเป็นรายละเอียดที่สำคัญที่สุด เพราะปัญหาใหญ่ของชุมชนวันนี้ คือ การแย่งชิงทรัพยากร ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับนายทุน ชาวบ้านกับรัฐในรูปแบบต่างๆ ทั้งรุนแรง

และแบบเงียบๆ แต่รอวันระเบิดเป็นปัญหาใหญ่ ถ้าชุมชนไม่ลุกขึ้นมาเรียนรู้และทำแผนทรัพยากรของตนเอง วันหนึ่งก็จะไม่เหลืออะไร และอยู่ไม่ได้

“ผมพูดกับชาวบ้านบ่อยๆ ว่า เราต้องเรียนรู้ที่จะจัดการทรัพยากรให้เป็น และทำหลายๆ ขั้นตอน ไม่เพียงแต่หาเงินมาซื้อและบริโภคเป็นอย่างเดียว แต่ควรจะมีผลิต แปรรูป และเอาไปขายได้ ฟังดูอาจจะแปลกสำหรับคนที่รู้จักผม แต่ถ้าฟังให้จบก็จะเข้าใจ ผมไม่ได้เร่งเร้าให้ชาวบ้านผลิตเพื่อขาย แต่ให้ทำกิน เพียงแต่เมื่อเหลือก็เอาไปขาย และควรขายให้เป็น อะไรแปรรูปได้ก็ทำ อะไรเอาไปขายสดก็เอาไป”

เกษตรกรรมคือรากฐานชีวิต รากฐานประเทศ

3 รู้ 5 จัดการ 3 แผน โดยสรุปแล้วก็คือ แนวคิดการสอนให้มีความรู้ที่จะสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเชื่อในสติปัญญา และความสามารถในการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะต้องมีการวางแผนในการแก้ปัญหา ด้วยการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ วางแผนในการสร้างแนวทางชีวิตที่อยู่บนความไม่ประมาท เมื่อมีความรู้ ความเข้าใจ รู้จักวางแผน และรู้วิธีการจัดการ แล้วจะเห็นช่องทางในการแก้ไขปัญหาในหลายๆ ช่องทาง ได้มีข้อเปรียบเทียบในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นๆ สามารถพึ่งพาตัวเองได้ มีชีวิตที่มั่นคง ยั่งยืน

“หลักสูตรการศึกษาตลอดชีวิต 3 รู้ 5 จัดการ 3 แผน เกิดจากประสบการณ์ชีวิตของผม ที่ไม่หาความสุขที่แท้จริงในความพอเพียง เกิดจากการเรียนรู้ ค้นคว้า ทดลอง ทดสอบ และคนอื่นนำไปทดลอง ทดสอบต่อ กลับมาแลกเปลี่ยน เพิ่มเติมความรู้ซึ่งกันและกัน แล้วเกิดการต่อยอด นำไปปฏิบัติได้จริง จึงทำให้เป็นแรงบันดาลใจที่จะมุ่งมั่นถ่ายทอดความรู้ เพื่อเผยแพร่แนวคิดนี้ ผ่านเรื่องเล่าปัญหาชีวิต และประสบการณ์ในการแก้ปัญหา การลงมือปฏิบัติ ที่ส่งผลที่ดีอย่างยั่งยืน

เพราะเกษตรกรรม คือรากฐานของชีวิต และรากฐานของครัวเรือนไทย ทั้งยังเป็นรากฐานของประเทศชาติ ซึ่งจะเป็นหนทางที่นำพาชีวิตให้หลุดพ้นจากความยากจน สู่อารมณ์ที่มีกินแบบยั่งยืน แต่กระบวนการเรียนรู้ที่นี้อาจเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไป

“ผมได้นำความรู้ของผม ที่เกิดจากรเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ตรงจากบทเรียนความล้มเหลวของตัวเองเป็นตัวตั้งในการค้นหาความรู้ใหม่ เมื่อพบวิธีการทำเกษตรแบบวนเกษตร แล้ว ก็ได้ทดลองภูมิปัญญาดังกล่าว จนได้ข้อสรุปที่เด่นชัดว่า วนเกษตรสามารถแก้ไขปัญหาให้เกษตรกร รวมทั้งสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาของชุมชนได้ จนที่สุดนำมาเป็นจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและคนในชาติ โดยมุ่งเผยแพร่ความรู้ ให้การศึกษาเป็นวิทยาทานแก่เยาวชนและผู้สนใจ โดยเห็นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาผู้เรียน นำไปจัดการตัวเองได้อย่างเหมาะสม ดำรงชีวิตที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม”

ส่วนขยาย ...

การจัดการทรัพยากร นั้น เน้น เรื่องวิถีคิดและตัวอย่างการจัดการ ใน ๕ เรื่อง คือ ข้าว อาหาร ยาสมุนไพร ข้าวของเครื่องใช้ และความอุดมสมบูรณ์ของดิน

3.2.1 การจัดการข้าวทั้งระบบ

เช่น ซากกล้าข้าว น้ำข้าวกลีงงอก ขนมาจากข้าว ข้าวหมาก เป็นต้น

3.2.2 มีอาหารเน้นเพื่อสุขภาพครบ

เช่น ข้าวเหนียว, ขนมันใต้ไส้, ขนมันเทียนแก้ว, น้ำดื่มสมุนไพร, ไอศกรีมมันพื้นบ้าน เป็นต้น

3.2.3 มียารักษาโรคเมื่อจำเป็น

เช่น น้ำบ้วนปากข่อย, น้ำมันชันตะเคียน (รักษาแผลเบาหวาน ดิดเชื้อ), ยาหม่องสมุนไพร, น้ำมันเหลือง เป็นต้น

3.2.4 มีของใช้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต

เช่น สบู่ธรรมชาติ, มะกรูดสระผม, ยาสะพสมด, น้ำยาอเนกประสงค์, ครีมมะขามล้างหน้า เป็นต้น

3.2.5 ดินและจุลินทรีย์

เช่น การทำดินหอม, น้ำสกัดชีวภาพ (IMOs), การผลิตอินทรีย์วัตถุประสาน, บำบัดดิน เป็นต้น

■■■■■ ศึกษาแปลงสาธิตวนเกษตร ■■■■■

ไม้ที่เราปลูกหลากหลายจนเป็นป่าขึ้น ถึงระยะหนึ่ง สามารถสร้างเป็นหลักประกันได้ เช่น มะกรูด เป็นทั้งอาหาร จุลินทรีย์ ของใช้ เครื่องเทศ ยาสมุนไพร

การปลูกป่า ตามแนวทางของวนเกษตรนั้นเป็นเครื่องมือหนึ่งของการเรียนรู้ ความรู้ที่มีต้องลงมือทำ ทำให้มี การพัฒนาประสบการณ์ จนเกิดเป็นความชำนาญ

เริ่มต้นของการเรียนรู้ ๑ ไร่ ปลูกไม้จำนวน ๒๖๐ ต้น แบ่งเป็น ไม้เพื่อสร้างความมั่นคง หลักประกันของตนเอง และครอบครัว คือ ๖๐ ต้น ไม้กลุ่มนี้เป็นไม้ยืนต้น ยางนา ตะเคียน ไม้กลุ่มนี้ปลูกแล้วปล่อยให้ ๒๐ ปี จะเกิดเป็นมูลค่า ใหม่ มากกว่า ๑๐,๐๐๐ บาทต่อต้น พืชอาหารที่เราปลูก ๒๐๐ ต้น ใช้เป็นอาหาร ปีที่ ๑ - ๑๐ นั้นกินยอด กินใบ กินดอก กินผล หลังจาก ๑๐ ผ่านไป ให้มูลค่าใหม่ ไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ต่อต้น ๒๐ ผ่านไป เราสามารถมีเงินก้อนได้ไม่ต่ำกว่า ๔๐๐,๐๐๐ บาท เราไม่สามารถเก็บเงินได้ขนาดนี้ในเวลา ๒๐ ปี แต่ถ้าเราใช้ไม้อาหารแค่ ครั้งเดียว ตัดสาบออกบ้าง เราก็ สามารถมีเงินประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ บาท ในระยะยาว ยางนาจะทำให้เกิดรายได้ประจำ เช่น ทำน้ำมันยาง เพียงแต่วินนี้ เรายังไม่มีความรู้ในการทำน้ำมันยาง จากการสอบถามคนแก่คนแก่ ต้นยางนา ๑ ต้นสามารถให้น้ำมันยางประมาณ ๑ ลิตร ต่อสัปดาห์

ไม้ตะเคียน มูลค่าในการซื้อขายวันนี้ หากเป็นวงกบ สองคูณสี่นิ้ว ศอกหนึ่งประมาณ ๑๐๐ บาท ไม้ตะเคียนหนึ่ง ต้นได้วงกบที่ตัว นอกจากเนื้อไม้แล้ว ชันตะเคียน สามารถทำยารักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกได้ดีมาก นี่เป็นกรณี ตัวอย่างที่เราสามารถมองได้ว่าไม้สามารถทำอะไรได้บ้าง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความค่า

ไม้หลัก มี ๒ ชนิด คือ ยางนา และตะเคียน ไม้รองได้แก่ เต็ง เสม็ด จิกน้ำ ตะลิงปลิง ผักหวานป่า กฤษณา มะกรูด มะตูม ขนุน มะพร้าว บุนนาค ชะมวง มะขามป้อม ทำมั่ง มะม่วงหิมพานต์ โกโก้ มะฮอกกานี มะไฟ เกด พิลังกาสา ไม้แต่ละชนิดจะมีจำนวน ๒๐ ต้น เพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน